

ΠΡΙΝ ΤΗ ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ | «ΑΣΚΗΤΙΚΗ», του Νίκου Καζαντζάκη

Γράφει ο
Στεργιόπουλος

Αλέξανδρος

Τι υπάρχει στο «πριν» κάθε συγγραφέα, κάθε ποιητή; Σαν αναγνώστες βρισκόμαστε πάντα στο «μετά», στη στιγμή που «περπατάει» το έργο του κάθε λογοτέχνη. Τη στιγμή που κατεβάζουμε το βιβλίο από το ράφι και το ξεσκονίζουμε, ο δημιουργός «ξεσκονίζει» τις σκέψεις του, τις προσλαμβάνουσες και τα ερεθίσματα που θα οδηγήσουν το χέρι του στο χαρτί για να γράψει κάτι καινούριο. Η διαδικασία ίσως είναι επίπονη και κοπιαστική πνευματικά για τον ίδιο, όμως θέλουμε να συμμετάσχουμε. Το διάβασμα είναι απόλαυση, αλλά τι ήταν αυτό που άναψε τη σπίθα για να πάρει φωτιά η πένα και να «ζωντανέψει» η λευκή σελίδα; Ποια ήταν η αφορμή για να «γεννηθούν» τα μεγάλα έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας; Ψάχνουμε, βρίσκουμε και απαντάμε.

Το μαχαίρι-αστραπή

Η Δημιουργία του ανθρώπου είναι η Αποκάλυψή του. Αποκάλυψη Σύμπαντος και Ζωής. Αυτή που έκρυβε η Άβυσσος. Φλόγα που τρεμόσβηνε και περίμενε να γίνει φωτιά. Ο Νίκος Καζαντζάκης κατάφερε να αποτυπώσει αυτή την κοσμογονία. Διέκρινε στο

σκοτάδι τον πρώτο σπόρο του Σύμπαντος. Τον αρχέγονο σπόρο. Την ίριδα. Τη ζωογόνο δύναμη που περίμενε να σκορπίσει φως. Η **«Ασκητική»** είναι το μαχαίρι-αστραπή που έκοψε στα δύο το σκότος. Ελευθέρωσε το άχρονο, άγνωστο παραπέτασμα και μας έβαλε στη διαδικασία της πιο μεγάλης μάχης του ανθρώπου. Αυτής που τον τοποθετεί δίπλα στον θεό-θνητό. Αυτόν που ζητάει βοήθεια για να σωθεί και να σώσει. Να λυτρώσει και να λυτρωθεί.

Πώς «γεννήθηκε» η «Ασκητική» του Νίκου Καζαντζάκη

Το έργο ανήκει στην πρώιμη λογοτεχνική παραγωγή του μεγάλου ✖ Κρητικού. Ελβετική εφημερίδα το χαρακτήρισε **«το κατά Καζαντζάκη ευαγγέλιο»**. Ο ίδιος υποστήριζε ότι η **«Ασκητική»** είναι μια **Κραυγή** και όλο το έργο του σχόλιο στην κραυγή αυτή. Την ξεκίνησε στη Βιέννη. Στις **9 Αυγούστου 1922** γράφει στην πρώτη σύζυγό του **Γαλάτεια**: **«Βιάζομαι να τυπώσω ό,τι έχω γράψει ως τώρα για να μπορώ να δοθώ όλος σε ένα νέο έργο, καθαρά θεολογικό μου. Έχω ήδη διαγράψει το σκελετό του και θα' ναι πολύ δύσκολο»**. Άρχισε να γράφει το έργο στη Βιέννη και το τελείωσε στο Βερολίνο, όπου πήγε μετά από τρεις εβδομάδες, κατά το τέλος του **1922**, μέχρι το τέλος **Μαρτίου 1923**.

Σε νέο του γράμμα στη **Γαλάτεια**, γραμμένο μεταξύ **4 Δεκεμβρίου 1922 και 20 Ιανουαρίου 1923**, λέει: **«Άρχισα τώρα ένα καινούργιο βιβλίο. Ασκητική. Μα όταν αφήνω την πέννα, θλίψη, δε χωρώ σε όλα τούτα τα αλφαβητικά στοιχεία που αραδιάζω»**. Και συνεχίζει: **«Γράφω τώρα την Ασκητική, ένα βιβλίο mytique, όπου διαγράφω τη μέθοδο ν' ανέβει η ψυχή από κύκλο σε κύκλο ωσότου φτάσει στην ανώτατη Επαφή. Είναι πέντε κύκλοι: Εγώ, ανθρωπότητα, Γης, Σύμπαντο, Θεός. Πώς ν' ανέβουμε όλα τούτα τα σκαλοπάτια κι όταν φτάσομε στο ανώτατο να ζήσομε όλους τους προηγούμενους κύκλους. Το γράφω επίτηδες χωρίς ποίηση, με στεγνή, επιταχτική φόρμα»**.

Η ιδέα της συγγραφής της είχε καταλάβει τον Καζαντζάκη οκτώ έως δέκα χρόνια νωρίτερα και διαρκώς τον απασχολούσε.

Το **1925** βρισκόταν στο Ηράκλειο, το οποίο ήταν δώδεκα μόλις χρόνια ενωμένο με τον εθνικό κορμό μετά τον τερματισμό της τουρκικής δουλείας. Η πολιτεία ζούσε σε μεγάλη αναταραχή και αστάθεια μετά την επιστροφή των εφέδρων από πολέμους πολλούς, σε μέτωπα πολλά, τους Βαλκανικούς από το **1912**, τον Πρώτο Παγκόσμιο από το **1914** και τον τότε διχασμό, τη Μικρασιατική εκστρατεία και καταστροφή το **1922**. Με τα πνεύματα ανήσυχα μέσα σε προβλήματα ανεργίας, πείνας, αβεβαιότητας, με απύσχα την κρατική πρόνοια, ο Καζαντζάκης έπασχε για την κοινωνική περίθαλψη, ισότητα και δικαιοσύνη, για μια τάξη εθνική και ανθρωπιστική, για τα δίκαια και τα δικαιώματα του λαού.

Η **Κραυγή** είναι η αγωνία του Καζαντζάκη να σωθεί ο άνθρωπος και μαζί του ο Θεός. Τα δεινά του τόπου του είναι αυτά που τον ώθησαν σε αυτή την μοναδική φιλοσοφική αναζήτηση-αποκάλυψη. Σε μία ακόμη επιστολή του στη **Γαλάτεια** αποκαλύπτεται, ουσιαστικά, η αιτία της δημιουργίας.

«Έγραψα και τελείωσα χτες την Ασκητική. Είναι καλή; Δεν ξέρω. Προσπάθησα με λόγια απλά, σαν εξομολόγηση, να διαγράψω την άσκηση της ζωής μου, από πού ξεκίνησα, πώς πέρασα τα εμπόδια, πώς άρχισε η αγωνία του Θεού, πώς βρήκα την κεντρική έννοια που ρυθμίζει πια τη σκέψη μου, το λόγο και την πράξη μου. [...]

Βρίσκομαι σ' ένα μεταίχμιο. Η στερνή, η πιο ιερή μορφή της θεωρίας είναι η πράξη. Παντού είναι ο Θεός, στον άνθρωπο, στην πολιτική, στην καθημερινή ζωή και κιντυνεύει. Δεν είναι παντοδύναμος, να σταυρώνουμε τα χέρια προσδοκώντας τη σίγουρη νίκη του. Από μας εξαρτάται η σωτηρία του. Και μόνο αν σωθεί, σωζόμαστε. Η θεωρία έχει αξία μονάχα ως προετοιμασία. Ο αγώνας ο κρίσιμος είναι η πράξη».

Πανανθρώπινο, οικουμενικό, έργο

Το φιλοσοφικό δοκίμιο εκδίδεται πρώτη φορά το **1927** με τον τίτλο **«Salvatores Dei»**, που σημαίνει **«Σωτήρες του Θεού»**, ενώ φέρει ως υπότιτλο τη λέξη **«Ασκητική»**, περιγράφοντας εννοιολογικά την «άσκηση» πνευματικά, ψυχικά, θυσιαστικά και

επίπονα, αναζητώντας απαντήσεις σε προαιώνια υπαρξιακά ερωτήματα. Ο Καζαντζάκης συνήθιζε να κάνει διορθώσεις αφού είχε εκδοθεί κάποιο έργο του. Έτσι κι εδώ. Αποκορύφωμα των διορθώσεων, ανακατατάξεων, προσθαφαιρέσεων, είναι η προσθήκη του κεφαλαίου **«Η Σιγή»**. Η δεύτερη έκδοση έγινε τον **Δεκέμβριο του 1945**.

Το **1930** ο Στέφαν Τσβάιχ θα γράψει στον Καζαντζάκη ότι η **Ασκητική «δεν ανήκει σε κείνον, αλλά στον κόσμο»**. Αυτή ήταν και η πρόθεσή του. Ένα πανανθρώπινο, οικουμενικό, έργο. Να ακουστεί. Κυριολεκτικά. Η **Κραυγή** είναι η αγωνία του να ξεπεράσει τα σύνορα του νου, τα φαινόμενα, να λύσει το μυστήριο της ύπαρξης. Αρνείται τη θεϊκή προέλευση. Ακούγεται σε μικρές-μεγάλες καθημερινές πράξεις. Διαλέγει τον ανήφορο. Τη φυγή προς τα πάνω. Επιτακτικά και με σπαραχτική ειλικρίνεια καθλώνει. Δεν κηρύττει με μαστίγιο, αλλά με τη φωνή της ψυχής, του νου, της καρδιάς. Αμφισβητεί τον θεό για να τον ανυψώσει μαζί με τον άνθρωπο. Η σιγή είναι η απόλυτη έκφραση. Ζητά από το άτομο να πέσει στη φωτιά και να γίνει η στιγμή χορός. Να ελευθερωθεί.

Ο Καζαντζάκης επιτυγχάνει να ενώσει τη λογοτεχνική αφήγηση με τη φιλοσοφική ανάλυση-επεξήγηση. Την ποιητική καθαρότητα με τον ατίθασο στοχασμό. Η **«Ασκητική»** έχει μεταφραστεί μέχρι σήμερα σε 26 γλώσσες. Ο Καζαντζάκης είχε την απαραίτητη πειθαρχία και ταπεινότητα για να εξωτερικεύσει τον εσωτερικό διάλογο με τον θεό. Να «σπάσει» τη μοναξιά σε άπειρα κομμάτια και να υλοποιήσει την πιο ιερή μορφή της θεωρίας. Την πράξη. Η **«Ασκητική»** είναι το φως που δεν θα σβήσει ποτέ. Αθάνατο.

Ακολουθούν αποσπάσματα από το έργο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

Ερχόμαστε από μια σκοτεινή άβυσσο. Καταλήγουμε σε μια σκοτεινή άβυσσο. Το μεταξύ φωτεινό διάστημα το λέμε Ζωή. Ευτύς ως γεννηθούμε, αρχίζει κι η επιστροφή. Ταυτόχρονα με το ξεκίνημα

κι ο γυρισμός. Κάθε στιγμή πεθαίνουμε. Γι' αυτό πολλοί διαλάλησαν: Σκοπός της ζωής είναι ο θάνατος. Μα κι ευτύς ως γεννηθούμε, αρχίζει κι η προσπάθεια να δημιουργήσουμε, να συνθέσουμε, να κάμουμε την ύλη ζωή. Κάθε στιγμή γεννιούμαστε. Γι' αυτό πολλοί διαλάλησαν: Σκοπός της εφήμερης ζωής είναι η αθανασία.

Στα πρόσκαιρα ζωντανά σώματα τα δυο τούτα ρέματα παλεύουν:

α) ο ανήφορος, προς τη σύνθεση, προς τη ζωή, προς την αθανασία.

β) ο κατήφορος, προς την αποσύνθεση, προς την ύλη, προς το θάνατο.

Και τα δυο ρέματα πηγάζουν από τα έγκατα της αρχέγονης ουσίας. Στην αρχή η ζωή ξαφνιάζει, σαν παράνομη φαίνεται, σαν παρά φύση, σαν εφήμερη αντίδραση στις σκοτεινές αιώνιες πηγές, μα βαθύτερα νιώθουμε: η Ζωή είναι κι αυτή άναρχη, ακατάλυτη φόρα του Σύμπαντου.

Αλλιώς, πούθε η περανθρώπινη δύναμη που μας σφεντονίζει από το αγέννητο στο γεννητό και μας γκαρδιώνει· φυτά, ζώα, ανθρώπους, στον αγώνα; Και τα δυο αντίδρομα ρέματα είναι άγια. Χρέος μας λοιπόν να συλλάβουμε τ' όραμα που χωράει κι εναρμονίζει τις δυο τεράστιες τούτες άναρχες, ακατάλυτες Ορμές και με τ' όραμα τούτο να ρυθμίσουμε το στοχασμό μας και την πράξη.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΧΡΕΟΣ (απόσπασμα):

Πέρα! Πέρα! Πέρα! Πέρα από τον άνθρωπο ζητώ το άορατο μαστίγι που τον βαράει και τότε σπρώχνει στον αγώνα. Πέρα από τα ζώα ενεδρεύω να δω το πρόσωπο το αρχέγονο που μάχεται δημιουργώντας, συντρίβοντας, ξαναχύνοντας τις αρίφνητες μάσκες να τυπωθεί στο ρεούμενο κρέας. Πέρα από τα φυτά αγωνίζομαι να ξεχωρίσω τα πρώτα παραπατήματα του Αόρατου μέσα στη λάσπη. Μια προσταγή μέσα μου:

-Σκάψε! Τι βλέπεις;

-Ανθρώπους και πουλιά, νερά και πέτρες!

-Σκάψε ακόμα! Τι βλέπεις;

-Ιδέες κι ονειράτα, αστραπές και φαντάσματα.

-Σκάψε ακόμα! Τι βλέπεις;

-Δε βλέπω τίποτα! Νύχτα βουβή, πηχτή σα θάνατος. Θα 'ναι ο θάνατος.

-Σκάψε ακόμα!

-Αχ! Δεν μπορώ να διαπεράσω το σκοτεινό μεσότοιχο! Φωνές γρικώ και κλάματα, φτερά γρικώ στον άλλον όχτο!

-Μην κλαις! Μην κλαις! Δεν είναι στον άλλον όχτο! Οι φωνές, τα κλάματα και τα φτερά είναι η καρδιά σου!

ΤΡΙΤΟ ΧΡΕΟΣ (απόσπασμα):

Χρέος σου, ήσυχα, χωρίς ελπίδα, με γενναιότητα, να βάνεις πλώρα κατά την άβυσσο. Και να λες: Τίποτα δεν υπάρχει!

Τίποτα δεν υπάρχει! Μήτε ζωή, μήτε θάνατος. Κοιτάζω την ύλη και το νου σα δυο ανύπαρχτα ερωτικά φαντάσματα να κυνηγιούνται, να σμίγουν, να γεννούν και ν' αφανίζονται, και λέω: «Αυτό θέλω!»

Ξέρω τώρα· δεν ελπίζω τίποτα, δε φοβούμαι τίποτα, λυτρώθηκα από το νου κι από την καρδιά, ανέβηκα πιο πάνω, είμαι λεύτερος. Αυτό θέλω. Δε θέλω τίποτα άλλο. Ζητούσα ελευτερία

Η ΠΡΑΞΗ

Α' ΣΧΕΣΗ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (απόσπασμα):

Μα εμείς ξεπεράσαμε σήμερα τις ανάγκες τούτες, συντρίψαμε τη μάσκα τούτη της Αβυσσος, δε χωράει πια κάτω από το παλιό προσωπίο ο θεός μας.

Ξεχείλισε η καρδιά μας από νέες αγωνίες, από λάμψη και σιωπή

καινούρια. Το μυστήριο αγρίεψε, πλήθυνε ο θεός. Οι σκοτεινές δυνάμεις ανεβαίνουν, πληθαίνουν κι αυτές, όλο το ανθρώπινο νησί σαλεύει.

Ας σκύψουμε στην καρδιά μας κι ας αντικρίσουμε με γενναιότητα την Αβυσσο. Ας επιχειρήσουμε να πλάσουμε πάλι το νέο σύγχρονο πρόσωπο του θεού μας με τη σάρκα και με το αίμα μας!

Γιατί ο θεός μας δεν είναι ένας αφηρημένος στοχασμός, μια λογική ανάγκη, ένα αρμονικό αψηλό οικοδόμημα από συλλογισμούς και φαντασίες.

Δεν είναι ένα κατακάθαρο, ουδέτερο, μήτε αρσενικό μήτε θηλυκό, άοσμο, αποσταγμένο κατασκεύασμα του μυαλού μας.

Είναι άντρας και γυναίκα, θνητός κι αθάνατος, κοπριά και πνέμα. Γεννάει, γονιμοποιεί και σκοτώνει, έρωτας μαζί και θάνατος, και πάλι ξαναγεννάει και σκοτώνει· απλόχωρα χορεύοντας πέρα από τα σύνορα της λογικής, που αυτή δεν μπορεί να χωρέσει αντινομίες.

Ο θεός μου δεν είναι παντοδύναμος. Αγωνίζεται, κιντυνεύει κάθε στιγμή, τρέμει, παραπατάει σε κάθε ζωντανό, φωνάζει. Ακατάπαυτα νικιέται και πάλι ανασηκώνεται, γιομάτος αίμα και χρώματα, και ξαναρχίζει τον αγώνα.

Είναι όλος πληγές, τα μάτια του είναι γιομάτα φόβο και πείσμα, τα σαγόνια και τα μελίγγια του είναι συντριμμένα. Μα δεν παραδίνεται, ανεβαίνει· με τα πόδια, με τα χέρια, δαγκάνοντας τα χείλια, ανεβαίνει ανένδοτος.

Ο θεός μου δεν είναι πανάγαθος. Είναι γιομάτος σκληρότητα, άγρια δικαιοσύνη, και ξεδιαλέγει, ανήλεα, τον καλύτερο. Δε σπλαχνίζεται, δε νοιάζεται για ανθρώπους και ζώα, μήτε γι' αρετές κι Ιδέες. Όλα ετούτα τ' αγαπάει μια στιγμή, τα συντρίβει αιώνια και διαβαίνει.

Είναι μια δύναμη που χωράει τα πάντα, που γεννάει τα πάντα. Τα γεννάει, τ' αγαπάει, και τ' αφανίζει. Κι αν πούμε: ο θεός

είναι ένας άνεμος ερωτικός που συντρίβει τα κορμιά για να περάσει, κι αναθυμηθούμε πώς πάντα μέσα στο αίμα και στα δάκρυα, ανήλεα εξαφανίζοντας τ' άτομα, δουλεύει ο έρωτας, τότε λίγο πιότερο προσεγγίζουμε το φοβερό του το πρόσωπο.

Ο θεός μου δεν είναι πάνσοφος. Το μυαλό του είναι ένα κουβάρι από φως και σκοτάδι και πολεμάει να το ξετυλίξει μέσα στο λαβύρινθο της σάρκας.

Β' ΣΧΕΣΗ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ (απόσπασμα):

Αγάπα τον άνθρωπο, γιατί είσαι συ.

Αγάπα τα ζώα και τα φυτά, γιατί ήσουνα συ, και τώρα σε ακλουθούν πιστοί συνεργάτες και δούλοι.

Αγάπα το σώμα σου· μονάχα με αυτο στη γης ετούτη μπορείς να παλέψεις και να πνεματώσεις την ύλη.

Αγάπα την ύλη· απάνω της πιάνεται ο θεός και πολεμάει. Πολέμα μαζί του.

Να πεθαίνεις κάθε μέρα. Να γεννιέσαι κάθε μέρα. Ν' αρνιέσαι ό,τι έχεις κάθε μέρα. Η ανώτατη αρετή δεν εἶναι να 'σαι ελεύτερος, παρά να μάχεσαι για ελευτερία. Μην καταδέχεσαι να ρωτάς: «θα νικήσουμε; θα νικηθούμε;» Πολέμα!

Αλέξανδρος Στεργιόπουλος – [Λογοτεχνία + Ποίηση](#) – 31/07/2014

Πηγή/φωτογραφίες: [ΤοΠεριοδικό, toperiodiko.gr](#)